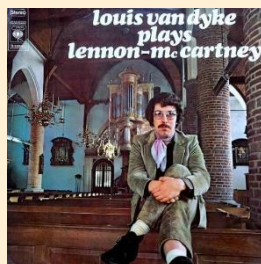

134 Hoop en wat Muziek met ons (Brein) doet

Welk levensgevoel maakte zich meester van de pianist Louis van Dijk, toen hij op 7 november 2017 in de talkshow van Jeroen Pauw zijn compositie *Hoop* speelde? Wat gebeurde in het brein van Louis van Dijk toen hij na drie minuten die allerlaatste noot speelde en daarna even zijn hand naar zijn bril strekte?

Welke gevoelens overmeesterden Jeroen Pauw die zichtbaar ontroerd luisterde naar het pianospel van deze bijzondere man? De uitzending ging over de *ziekte van Alzheimer* en de verwoestende gevolgen daarvan. Toen aan het eind van de uitzending Louis van Dijk achter de vleugel plaatsnam wisten allen die de uitzending – in de studio of thuis kijkend naar de televisie – meemaakten dat Louis van Dijk leed aan deze ziekte. Die avond voltrok zich het wonder dat een man met een al aangetast brein achter de vleugel plaatsnam en drie minuten met ongekende energie en foutloos uit zijn hoofd speelde.

Nu ik, ruim twee jaar later, opnieuw naar hem kijk en luister is hij voor mij weer 'de oude', dus de jonge Louis van Dijk, die mij – met onder meer zijn Trio Louis van Dijk – in het laatste kwartaal van de vorige eeuw raakte. Hij vond – in 1964 cum laude afgestudeerd als klassiek pianist – in de loop der jaren een schitterende synthese tussen klassiek en jazz. We konden zijn improvisaties over *Pavane* en *Agnus Dei* van Gabriel Fauré, over *The windmills of your mind* eindeloos beluisteren. Met alle groten onder de Nederlandse musici trad hij op. Zijn in 1970 verschenen LP met orgel improvisaties over liederen van Lennon-McCartney draaide ik grijs. Opgegroeid als kosterszoon liet hij ons genieten van onnavolgbare improvisaties over geestelijke liederen op de Cd's *Musica di Gloria*.

Voordat je verder leest over wat muziek met ons (brein) doet, heb ik een vraag aan jou: wil je nu alsjeblieft eerst 176 seconden [hier](#) (en liefst met groot scherm en stereo geluid) naar *Hoop* van Louis van Dijk kijken en luisteren, ook zelf ervaren wat dan met jou gebeurt?

Je bent nu drie minuten verder. Wat gebeurde met jou? Als ik nu, na zijn sterven op 12 april, luister en kijk naar deze geweldige muzikant, zijn muziek, zijn spel, dan denk ik aan wat hij muzikaal en als mens voor velen, zeker ook voor mij heeft betekend. Het raakt me dat hij zo jong al moest lijden aan zijn ziekte van Alzheimer en toch nog zo kon spelen. Ik hoor de muziek en zie wat Louis van Dijk bij Jeroen Pauw teweegbrengt. Het is niet alleen de muziek die mij raakt, ik wordt meegenomen in een baaiert van gedachten door wat ik hoor en zie – en dat in de context van mijn corona-bestaan. Of ik wil of niet, dat alles gebeurt met mij.

Wat zich in die drie minuten aan gevoelens en gedachten bij jou en mij aandienende, is de resultante van ontelbare elektrische signalen en chemische processen in meer dan honderd miljard zenuwcellen (neuronen) in ons brein.

Ik denk dan ook aan de kop *Dit is wat muziek met ons brein doet* boven een artikel met uitspraken van Rebecca Schaefer, neuropsycholoog aan de Universiteit Leiden. "Muziek is een van de krachtigste middelen om emoties op te roepen. Je kunt jezelf ermee in een bepaalde stemming brengen." Je hoeft geen breingeleerde te zijn om dat van harte te beamen. U heeft het zelf ook kunnen ervaren toen u het filmpje met Louis van Dijk zag – ik hoop dat van harte.

Breinonderzoekers weten steeds meer over wat zich in de hersenen afspeelt bij het luisteren naar muziek. Hoogleraar Erik Scherder vertelt er met passie over. Hij heeft dan graag een brein in zijn handen, alsof hij daarmee zijn woorden kracht wil bijzetten: kijk, daar gebeurt het en ik, Erik Scherder, weet daar álles van: dát doet muziek met ons brein. U heeft een vraag? Dan heb ik het antwoord. Zo verslaat hij zijn duizenden, de mensen lijken meer geraakt door de magie van zijn optreden dan door het wonder van de muziek. Maar wát vertelt hij eigenlijk, beter: waar zwijgt hij over? Geen enkele brein-deskundige, ook Scherder niet, kent het antwoord op de vraag hóe het brein precies reageert op muziek, bovendien bij de één anders dan bij de ander. Ze kunnen al helemaal niet vertellen hoe die invloed van muziek op ons gedrag, onze ontwikkeling, ons genezingsproces tot stand komt, alle mooie verhalen ten spijt. Neuroloog Schaefer is zich daarvan – met de voorzichtigheid van een zorgvuldige wetenschapper – tenminste wél zeer bewust en ze waakt dan ook voor stellige, algemene conclusies.

Het is bovendien opvallend, dat in heel veel studies naar de invloed van muziek (op het brein) andere dan de gehoorprikkels buiten beschouwing blijven. Men reduceert zo de werkelijkheid, als zou die alleen uit hoorbare muziekprikkels bestaan. Ook allerlei andere prikkels via de ogen, huid en neus bereiken onze hersenen. We hebben het zelf ervaren: het was niet alleen de muziek die jouw brein heeft beroerd. Er kan zoveel meer in het spel zijn geweest: we horen, zien, proeven, ruiken, voelen, we herinneren ons gisteren en denken aan morgen. Wie op het strand – omgeven door spelende kinderen, door wind, zand, zee en zon – met draadloze oordopjes naar *Hoop* ligt te luisteren, overkomt een heel ander levensgevoel dan wat jou en mij enkele minuten geleden overkwam.

Musici en wetenschappers zoeken naarstig naar effectieve vormen van muziekbeoefening die helpend (kunnen) zijn bij fysieke en geestelijke genezingsprocessen van mensen. Wetenschappers die – als navolgers van Dick Swaab – *ons mensen* reduceren tot *ons brein* zullen daarbij niet kunnen helpen. Ze kunnen prachtig zichtbaar maken hoe neuronen in het brein reageren op muziek. Maar de relatie tussen die neuronenuitvoeringen in mijn brein en ‘wat er in mij omgaat’ bij het luisteren naar Louis van Dijks *Hoop* wordt daarmee niet verklaard, laat staan begrepen. Bert Keizer, verpleeghuisarts, filosoof, bekend om zijn verzet tegen de reductie van de mens door de *Ik ben mijn breindenkers*: “Het opstellen van een breinkaart waarmee je zou kunnen bepalen ‘wat er door iemand heen gaat’, zou een plaatjesboek opleveren met aan de ene kant miljarden scans en aan de andere kant de bijbehorende gedachte, zoals door de breinbewoner gerapporteerd.” Zoek het maar uit. Daar zitten we toch niet op te wachten?!

Mij houdt een heel andere vraag bezig. **Wat betekent *hoop* voor een mens als de gordijnen langzaam worden dichtgetrokken, waardoor in het geheugen de tijd zich uiteindelijk versmalt tot het hier en nu, zodat het heden geen terugblik meer kent noch vooruitzicht?**

Wat moet ik – in beslag genomen door díe vraag – met een wetenschappelijke verklaring voor de ontroering die zich van mij meester maakte toen ik die allerlaatste noot van Louis van Dijk hoorde? De noot die niet in de partituur staat maar wel door Louis gespeeld móest worden – die heel lage, diepe es, die langzaam wegstierf in de stilte...

Deze blog is een bewerking van een column die ik mocht schrijven voor *Muziek aan Bed*, een organisatie van nu 12 professionele cellisten. Als duo's spelen ze op één cello (!). Zo brengen ze met kleine en persoonlijke optredens muziek dichtbij ernstig zieke kinderen, volwassenen en kwetsbare ouderen! Intiem, dichtbij en verbindend. Dat doet wonderen. Lees [hier](#) meer over hen, zie de [mini documentaire](#).

- Muziek: *Hoop* – Louis van Dijk speelt deze compositie [hier](#), maar nu zonder beeld.
- *De Boom* – een [gedicht](#) van Lisselore Gerritsen over hoop die je mag koesteren, want ooit komt de zomer terug. Ze schreef er ook een wonderschone melodie voor. Louis van Dijk speelt deze melodie en improviseert er [hier](#) lustig op los, samen met een orkest o.l.v. Rogier van Otterloo.